

Tekst 3

Wat als werken niet meer móet, maar mág?

(1) Zwitserland wees het twee weken geleden massaal af in een referendum: het basisinkomen, een onvoorwaardelijk inkomen voor elke burger, 5 hoog genoeg om een bestaansminimum te garanderen. Het is een radicaal idee maar vooral een pleidooi tegen de gevestigde orde. Het adagium 'werken voor je geld' is niet 10 meer voor iedereen heilig. Het basisinkomen introduceert een nieuwe manier van denken waarbij werken niet langer noodzaak is, maar een keuze.

(2) Bijna honderd jaar geleden voorspelde John Maynard Keynes¹⁾ een zonnige toekomst: technologische vooruitgang zou de productie verviervoudigen, zodat we in 2030 nog 20 maar vijftien uur per week zouden hoeven werken. Zijn eerste voorspelling kwam uit, maar die vijftienurige werkweek lijkt ver te zoeken. In Nederland, dat tot de landen met de 25 kortste werkweek ter wereld behoort, werken mensen gemiddeld nog steeds dertig uur per week. Waarom blijven we toch zo hard werken?

(3) We werken in de eerste plaats 30 omdat het moet: om eten te kopen, huizen te huren, rekeningen te betalen. Het moet van de overheid, het moet van onze ouders. Toch hoeft dat allang niet meer zo te zijn. De 35 collectieve rijkdom in het Westen is

enorm. Ondanks de recente economische crisis leven we, historisch gezien, in tijden van overvloed. De moderne westerse mens werkt in – 40 en dus ook aan – een consumptie-maatschappij. Hoe rijker we worden, hoe meer we willen hebben: een vorm van materialisme die Karl Marx²⁾ 'warenfetisjisme' noemde. 45 Geld is uitgegroeid tot doel op zich in plaats van een middel tot het verwezenlijken van een ander doel.

(4) Een andere verklaring is dat we werken uit plichtsgevoel. Een arbeidsloos inkomen druist tegen ons calvinistische werkethos in. Sinds Adam en Eva uit het paradijs werden gegooid, is ledigheid des duivels oorkussen. Arbeid is niet alleen nood- 55 zaak maar ook de goedheid zelve, de hoeksteen van de christelijke samenleving. Ongeacht het inkomen worden we opgevoed met het idee dat werken een nuttige tijdsbesteding is. 60 Gratis geld verdienen we niet. Voor wat, hoort wat.

(5) Daarnaast telt ook mee dat mensen gewoonte- en kuddedieren zijn. Als iedereen in de sloot springt, doen 65 wij het ook. Het begint al vroeg met de vraag wat je later wilt worden. Zo wordt gehamerd op het belang van een goede baan, en zo hameren we verder, want wie alleen een hamer 70 krijgt, ziet overal spijkers.

(6) Maar belangrijker nog dan hárd te werken, is het gegeven dát we werken. Ons werk bepaalt in hoge mate onze status in de samenleving. Sterker nog, werk vervult een existentiële rol: het rechtvaardigt ons bestaan en geeft ons nut. Vraag iemand wie hij of zij is en je krijgt na een naam een beroep als antwoord. Het is geen toeval dat in een maatschappij waar werk centraal staat, de ongelukkigste en ongezondste mensen werkloos zijn en het is ook geen toeval dat er enorme taboes rusten op werkloosheidsverzekeringen en -uitkeringen. (7) Mensen die hun baan verliezen, raken tegelijkertijd een groot deel van hun identiteit kwijt. Voordat beleidsmakers en economen op zoek gaan naar financieringsmodellen voor het basisinkomen, moeten ze dus een fundamenteelere vraag beantwoorden: wie zijn wij in een wereld waarin we

mógen werken? Hoe vullen we ons leven in als we minder – of helemaal niet meer – hoeven te werken? (8) Of het basisinkomen economisch, politiek of juridisch haalbaar is, is onderwerp van een eindeloze welles-nietesdiscussie. Dat is een discussie die óók gevoerd moet worden. Maar voorafgaand zouden we moeten vragen waarom wij over werken denken zoals we dat doen. Of ons idee over werken nu voortkomt uit noodzaak, plicht, gewoonte of uit identiteit, het gedachte-experiment van een basisinkomen trekt onze vastgeroeste ideeën in twijfel. De centrale rol van werken wordt van het voetstuk gestoten. Wat we doen is níét wie we zijn. Werken móét, kan veranderen in: werken mág. Doorbreek dit taboe en je boekt maatschappelijke vooruitgang. Kansarm of kansrijk, er valt veel meer te kiezen.

*naar: Lily Schim van der Loeff en Kyrill Hartog
uit: Het Parool, 23 juni 2016*

Lily Schim van der Loeff en Kyrill Hartog waren op het moment van schrijven programmamakers in opleiding bij debatcentrum De Balie.

noot 1 John Maynard Keynes (1883-1946) was een invloedrijk, Brits econoom.

noot 2 Karl Marx (1818-1883) was een Duits filosoof. Zijn boek *Das Kapital* vormde de basis voor de ideologie van de arbeidersbeweging waaruit het socialisme en het communisme zijn voortgekomen.

Tekst 3 Wat als werken niet meer móet, maar mág?

In alinea 2 van tekst 3 wordt een toekomstbeeld gegeven. Een gedeelte daarvan wordt betwijfeld in het vervolg van tekst 3.

- 1p **29** Geef aan welk gedeelte van dat toekomstbeeld dat is.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In de alinea's 3 tot en met 6 van tekst 3 worden drie redenen gegeven waarom we zo hard blijven werken.

- 2p **30** Noem die drie redenen.

“Ons werk bepaalt in hoge mate onze status in de samenleving.”
(regels 73-74)

In het vervolg van tekst 3 worden drie voor het individu nadelige aspecten van deze denkwijze over werk genoemd.

- 2p **31** Welke drie aspecten zijn dat?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

“Doorbreek dit taboe en je boekt maatschappelijke vooruitgang.”
(regels 113-115)

- 1p **32** Leg uit welke maatschappelijke vooruitgang er volgens tekst 3 wordt geboekt als het taboe van ‘werken mág’ doorbroken wordt.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 35 woorden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.